

Από την έρευνα στη διδασκαλία»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λεβαδείας | Σάββατο 4 Φεβρουάριου 2017

ΚΑΡΑΜΑΝΩΛΑΚΗΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ | Επίκουρος Καθηγητής Θεωρίας και Ιστορίας της Ιστοριογραφίας, τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το Ανατολικό Ζήτημα και ο Κριμαϊκός Πόλεμος

Βιογραφικό σημείωμα

Ο Βαγγέλης Καραμανωλάκης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1965. Το 1986 αποφοίτησε από τη Μαράσλειο Παιδαγωγική Ακαδημία και το 1993 από το Ιστορικό-Αρχαιολογικό Τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής. Το 1992-1993 υπήρξε υπότροφος του προγράμματος ERASMUS στο Institut fuer Byzantinistik und Neograezistik (Πανεπιστήμιο της Βιέννης) και το 1996 ολοκλήρωσε το μεταπτυχιακό του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών για το Δρομοκαϊτείο Φρενοκομείο (1887-1903). Το 2004 υποστήριξε τη διατριβή του στο ίδιο Πανεπιστήμιο και το 2006 εκδόθηκε επεξεργασμένη μορφή της. Έχει διδάξει στα Τμήματα Ιστορίας και Αρχαιολογίας των Πανεπιστημίων Αθήνας και Κρήτης και διδάσκει στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Πάντειου Πανεπιστημίου. Είναι επιστημονικός συνεργάτης των Αρχείων Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (ΑΣΚΙ) και Γραμματέας του Διοικητικού τους Συμβουλίου.

Είναι αναπληρωτής Πρόεδρος της Διοικούσας Επιτροπής του Ιστορικού Αρχείου του Πανεπιστημίου Αθηνών και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού και της Εταιρείας Μελέτης της Ιστοριογραφίας και της Θεωρίας της Ιστορίας. Έχει συμμετάσχει σε συντακτικές επιτροπές των περιοδικών *Μνήμων*, *Ιστορική* και *Αρχαιοτάξιο*, καθώς και στις οργανωτικές επιτροπές ελληνικών και διεθνών συνεδρίων. Έχει επιμεληθεί μια σειρά από τόμους για την στρατιωτική δικτατορία, την μνήμη της κοινότητας, την ελληνική νεολαία στον 20ό αιώνα, τις σχέσεις ελληνικής και γαλλικής ιστοριογραφίας κ.ά., ενώ έχει δημοσιεύσει άρθρα στην ελληνική και αγγλική γλώσσα για την ιστορία της ιστοριογραφίας, τη θεωρία της ιστορίας, την ιστορία της ανώτατης εκπαίδευσης κ.ά.

Βιβλία: *Η συγκρότηση της ιστορικής επιστήμης και η διδασκαλία της Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1837-1932)*, Αθήνα 2006 και Κώστας Γαβρόγλου, Βαγγέλης Καραμανωλάκης, Χάιδω Μπάρκουλα, *Το Πανεπιστήμιο Αθηνών και η ιστορία του 1837-1937*, Ηράκλειο, 2014.

Με τη συνεργασία και την οικονομική ενίσχυση

Από την έρευνα στη διδασκαλία»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λεβαδείας | Σάββατο 4 Φεβρουάριου 2017

ΚΑΡΑΜΑΝΩΛΑΚΗΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ | Επίκουρος Καθηγητής Θεωρίας και Ιστορίας της Ιστοριογραφίας, τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το Ανατολικό Ζήτημα και ο Κριμαϊκός Πόλεμος

Περίληψη εκπαιδευτικού σεμιναρίου

Ο όρος *Ανατολικό ζήτημα* χρησιμοποιείται στη διεθνή ιστοριογραφία για να περιγραφούν οι συγκρούσεις γύρω από τη θέση και τις σχέσεις της Οθωμανικής αυτοκρατορίας με τις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις. Καλύπτει μια μεγάλη χρονική περίοδο, από την απόκρουση της οθωμανικής πολιορκίας της Βιέννης, το 1683, έως τη Συνθήκη της Λωζάννης, το 1923. Στην πορεία του Ανατολικού ζητήματος, ο Κριμαϊκός πόλεμος (1853-1856) αποτέλεσε μια κρίσιμη καμπή τόσο για την οθωμανική όσο και για την ευρωπαϊκή και ιδιαίτερα την ελληνική πλευρά.

Η διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας αποσκοπεί σε μια σειρά από στόχους: α) στον προβληματισμό για τη χρήση των όρων και τη σημασιολογία τους με βάση τις εκάστοτε ιστορικές αντιλήψεις, β) στην ανάδειξη της σχέσης της ιστορίας με τη γεωγραφία, γ) στον προβληματισμό αναφορικά με τη στάση των Μεγάλων Δυνάμεων απέναντι στην Οθωμανική αυτοκρατορία στο πλαίσιο μιας ευρωκεντρικής οπτικής που αγνοούσε την ασιατική διάστασή της, δημιουργώντας μονομέρειες που διατηρούνται έως σήμερα και δ) στην μελέτη της δημιουργίας του ελληνικού κράτους και των διαδρομών του στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων του 19^{ου} αιώνα, καθώς και των επιπτώσεων των τελευταίων στη συγκρότηση της ελληνικής εθνικής ιδεολογίας.

Με τη συνεργασία και την οικονομική ενίσχυση

Από την έρευνα στη διδασκαλία»

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λεβαδείας | Σάββατο 4 Φεβρουάριου 2017

ΚΑΡΑΜΑΝΩΛΑΚΗΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ | Επίκουρος Καθηγητής Θεωρίας και Ιστορίας της Ιστοριογραφίας, τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το Ανατολικό Ζήτημα και ο Κριμαϊκός Πόλεμος

Σημειώσεις εκπαιδευτικού σεμιναρίου

Ο όρος *Ανατολικό ζήτημα* χρησιμοποιήθηκε στη διεθνή ιστοριογραφία για να περιγραφούν οι συγκρούσεις γύρω από τη θέση και τις σχέσεις της Οθωμανικής αυτοκρατορίας με τις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις. Καλύπτει μια μεγάλη χρονική περίοδο, από την απόκρουση της οθωμανικής πολιορκίας της Βιέννης, το 1683, έως τη Συνθήκη της Λωζάννης, το 1923 και τη δημιουργία του τουρκικού κράτους. Στην πορεία του Ανατολικού ζητήματος, ο Κριμαϊκός πόλεμος (1853-1856) αποτέλεσε μια κρίσιμη καμπή τόσο για την οθωμανική όσο και για την ευρωπαϊκή και ιδιαίτερα την ελληνική πλευρά.

Η διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας μπορεί να διακριθεί σε τέσσερις υποενότητες:

A. Διαπραγματευόμενοι τις έννοιες. Πως ξαναδιαβάζουμε σήμερα τις έννοιες που χρησιμοποιήθηκαν για να περιγράψουν φαινόμενα και ιστορικές καταστάσεις μιας συγκεκριμένης εποχής και σήμερα μοιάζουν ως αυτονόητες; Θα συζητήσουμε αναφορικά με τον όρο Ανατολικό ζήτημα, αναστοχαζόμενοι πάνω στην ιστορία του. Ο όρος που αποτελεί προϊόν του ανταγωνισμού μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων, αναδεικνύει το βασικό σχήμα που διατρέχει τις αντιλήψεις των Ευρωπαίων για το διαχωρισμό του κόσμου σε (πολιτισμένη, ανεπτυγμένη) Δύση και (απολίτιστη, υπανάπτυκτη) Ανατολή. Με βάση την ευρωπαϊκόκεντρική οπτική της εποχής της δυτικής διπλωματίας, η Ευρώπη αποτελούσε το επίκεντρο της πολιτικής δράσης, έτσι ώστε η Οθωμανική Αυτοκρατορία να προσδιορίζεται από το γεγονός ότι βρισκόταν στα ανατολικά σύνορά της. Σε αυτή τη λογική και για την ίδια την Αυτοκρατορία, τα μόνα άξια σύνορά της ήταν εκείνα με την Ευρώπη. Με τον τρόπο αυτό η ευρωπαϊκή διπλωματία συγκρότησε μια στερεοτυπική εικόνα για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, που αγνοούσε ή υποβάθμιζε την ασιατική πλευρά της και θεωρούσε ως βασικό πρόβλημά της τον εκσυγχρονισμό των δομών της με βάση τα δυτικά πρότυπα.

B. Επιμένοντας στη σχέση της ιστορίας με τη γεωγραφία.. Η κατανόηση του Ανατολικού ζητήματος απαιτεί την εξοικείωση με τη γεωγραφία και τον χώρο, όπως τον αντιλαμβάνονταν οι άνθρωποι της εποχής, συνδεδεμένου δηλαδή και με τα μέσα μεταφοράς και τις ταχύτητες μετακίνησης. Η γεωγραφική θέση δεν μπορεί να μελετηθεί ανεξάρτητα από τα γεωπολιτικά συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων, τα οποία καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό και την εξωτερική πολιτική τους. Η παρακμή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και η σταδιακή αποσύνθεσή της, στην οποία συντέλεσε και η Ελληνική Επανάσταση, δημιουργούσε νέα πεδία διεκδίκησης. Η διεκδίκηση των Στενών από τη Ρωσία με σταθερή προοπτική τη θαλάσσια έξοδο προς την Ευρώπη συσπειρώνε εναντίον της τις άλλες Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής που ήθελαν να διατηρήσουν τα κεκτημένα τους.

Γ. Συζητώντας για την συγκρότηση των εθνών κρατών. Η κυρίαρχη οπτική για τη δημιουργία των εθνικών κρατών στο χώρο της Βαλκανικής, την αντιμετωπίζει ως μια ενεργητική διαδικασία από την μεριά των πρώτων, επηρεασμένη από το κίνημα του εθνικισμού και ως μια παθητική διαδικασία συρρίκνωσης από την μεριά της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Αξίζει όμως να μελετήσουμε αυτές τις εξελίξεις ως

Με τη συνεργασία και την οικονομική ενίσχυση

συνδεδεμένες με τις προσπάθειες που την ίδια περίοδο κατέβαλε η Οθωμανική Αυτοκρατορία για την ανασυγκρότηση της, ως παράλληλες διαδικασίες και μάλιστα αλληλοτροφοδοτούμενες. Οι βαλκανικοί εθνικισμοί μπορούν να κατανοηθούν καλύτερα όχι μόνον ως απάντηση στη Δύση αλλά και ως αποτέλεσμα των διεργασιών στο εσωτερικό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η τελευταία απαντά στους εθνικισμούς, υιοθετώντας συχνά τις πρακτικές και το λεξιλόγιό τους.

Γ. Μελετώντας την ελληνική ιστορία σε διεθνές πλαίσιο. Η δημιουργία του ελληνικού κράτους στον 19^ο αιώνα και η εξέλιξή του έως και τις αρχές του 20ού συνδέθηκε αναπόσπαστα με το Ανατολικό ζήτημα και με την εξέλιξη των διεθνών σχέσεων της εποχής. Η Μεγάλη Ιδέα, το κυρίαρχο εθνικό ιδεολόγημα της περιόδου αυτής γνώρισε μια σειρά από επανασηματοδοτήσεις (από την ιδέα του επιθετικού πολέμου έως εκείνη της ελληνοοθωμανικής συνεργασίας), που απέρρεαν από τις εξελίξεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και την αντιμετώπισή τους από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, η ανάδυση των βαλκανικών εθνικισμών συνδεδεμένων με τη δημιουργία νέων κρατικών ονοτήτων απελευθερωμένων από τον οθωμανικό ζυγό δημιουργούσε νέους εχθρούς στο ελληνικό βασίλειο, καθώς και ενός καινούργιου μετώπου στις εθνικές διεκδικήσεις, εκείνου του Μακεδονικού. Οι διεθνείς εξελίξεις, - Βαλκανικοί Πόλεμοι, Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος-, συνέτειναν στην εκπλήρωση των εθνικών αλυτρωτικών οραμάτων με την τραγική κατάληξη της Μικρασιατικής Καταστροφής. Σε αυτή την κατεύθυνση ο Κριμαϊκός πόλεμος (1953-1956) αναδεικνύει το πώς ένα παγκόσμιο γεγονός, στην περίπτωση μας η πολεμική σύρραξη Ρωσίας-Οθωμανικής αυτοκρατορίας επηρέασε καθοριστικά όχι μόνο την εξωτερική αλλά και την εσωτερική πολιτική σκηνή. Χρησιμοποιώντας πηγές της εποχής, ο στόχος είναι να κατανοήσουμε καταρχάς την άμεση εμπλοκή του ελληνικού κράτους, λόγω και της πίεσης της κοινής γνώμης, με την υποστήριξη αλυτρωτικών κινήσεων στο χώρο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και τις επιπτώσεις της (αποκλεισμός του Πειραιά, διάδοση της χολέρας και εκατόμβες θυμάτων). Κατά δεύτερο λόγο να αναδείξουμε τις επιπτώσεις στην εσωτερική πολιτική σκηνή με την ολοκλήρωση ενός πρώτου κύκλου πολιτικής εκπροσώπησης που οδήγησε στο τέλος των παλαιών πολιτικών κομμάτων (αγγλικό, γαλλικό, ρώσικο) και παράλληλα στην αρχή του τέλους για την οθωμανική δυναστεία. Σε ένα δεύτερο επίπεδο είναι σημαντικό να κατανοήσουμε τον Κριμαϊκό ως μια στιγμή βαθιάς απογοήτευσης του εθνικού φαντασιακού για την υποστήριξη των ξένων στη διεκδίκηση των «ελληνικών δικαίων».

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Dontas, Domna, *Greece and the Great Powers, 1863–1875*, Θεσσαλονίκη 1996
- Edouard Driault, *Ιστορία του Ανατολικού Ζητήματος*, μετάφραση Μ. Δεπάστα, Αθήνα 1900
- Κατερίνα Γαρδίκια, *Προστασία και εγγυήσεις, στάδια και μύθοι της ελληνικής εθνικής ολοκλήρωσης (1821-1920)*, Θεσσαλονίκη 1999
- Ευάγγελος Κωφός, *Η Ελλάδα και το ανατολικό ζήτημα 1875-1881*, Αθήνα 2001
- Μιχαήλ Λάσκαρις, *Το Ανατολικό Ζήτημα, 1800-1923*, Θεσσαλονίκη 1978
- Έλλη Σκοπετέα, *Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα. Όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)*, Αθήνα, Πολύτυπο, 1988.
- Λ. Γ. Σμπιλίρης, *Ανατολικό Ζήτημα και Ελληνικός Αλυτρωτισμός (1839-1841)*, Αθήνα 1997